

chtdragend is. de voorwaar-
oldoet, zeggen,
id is, of ook
ijkheid heeft
kingswijze nog

dat een niet-
en persoonlijk

1 botsing met
Wanneer wij
rsoonlijkheid",
een sterke
moet ons niet
t meer derge-
aand zeg: „dat
armee, dat de
zijn mannelijke
en naar voren
lat de duizend
id staan inge-
e zou zeggen,
eëialen zin,
deel, ieder zal
dat er idem
d wonen, ook
persoon voor
„man" is.

soonlijkheid in
gebruikt in den
met de wijze
„een vrouw"
persoonlijkheid
lgemeen zin,
totaalstructuur,
éenen mensch,
t het mogelijk-
ardige persoon-
ersoonlijkheid",
sen weinig be-

opzichte van
zijn nu voort-
twee begrippen
arde.

bepaalde me-
ting der per-
sonal aan het
den zin. „Wee-
n dan. In dat
een flinke per-
een sterke per-

grip „persoon-

en Hieronimus
estek niet. Wel
at Epiphanius
veel aanhang
van het prot-
Jozef voor zijn
naakt, een heel
eronymus, nog
niet slechts de
ilde, doch ook
el. Deze groote
enooten, raads-
lames in theo-
heeft zonder
like middel der
etische scherp-
heid, het klaar-
probleem te vin-
toenmaals ge-
naar van al de
ar twee over,
n wel tot disci-
ril om zich bij
opstanding ook
h. 7); dan wor-
kruis stonden,
en had Maria
Maria heette,
it toch ook be-
e respecteren
nniken en non-

ie Hieronymus
structie weinig

hanus is moei-
vens. Stel, dat
n kindertjes in
a God dan deze
er van Christus
dergelijke con-
tan iets als de

kt van wat heel
g klaar. Alleen
eft vastgewoel
rk voortwoeke-
er verlegen, en
otte ook geen

SCHIPPERS.

lijkheidsvorming" onzin. Er zijn al heel wat men-
schen zenuwpatiënt geworden, omdat zij zichzelf
gesuggereerd hadden, dat zij driekwart, of mis-
schien wel heele Napoleons of Mussolini's of Fords
waren, terwijl de ellendige levensomstandigheden,
zoals men zeide, de tegenwerking van menschen,
zoals men meende, oorzaak was dat zij niet
slaagden.

Wanneer iemand een weinig evenwichtige per-
soonlijkheid is, dan is dat te betreuren. Maar wan-
neer deze weinig evenwichtige persoonlijkheid gaat
leven onder de suggestie, dat hij een verschrikkelijk
flinke kerel is, die met een gerimpeld voorhoofd
en met wijd opengesperde oogleden een aanval
moet doen op het succes, dan is dat heel erg,
dan is dat belachelijk en dan is dat uiterst ge-
vaarlijk voor de persoonlijkheid van den betrok-
kene zelf.

Persoonlijkheidsvorming is dan ook heel wat
anders dan het fabrieken van „flinke" kerels of
van „sterke" vrouwen.

Persoonlijkheidsvorming is dit, dat wij ons door
de genade Gods bewust worden van de gaven, die
God ons heeft gegeven, van de talenten die hij
ons heeft toebetrouwd — misschien tien, mis-
schien vijf, misschien ook maar één — en van
de leiding in opvoeding en ervaring van milieu-
invloeden, die God ons in ons leven gegeven
heeft.

Ware persoonlijkheidsvorming is ontkieming en
uitgroeï van de zaadkorrels van aanleg en be-
gaafdheid in den bodem van tijd en plaats en
omstandigheid, waarin God ons het leven heeft
doen ontvangen en waarin God ons den wasdom
heeft gegeven.

Vandaar dat wij kunnen zeggen, dat de ware
persoonlijkheid hij is, die is wat hij is, dat wil
zeggen, die in zijn openbaring naar buiten, in zijn
arbeid, in zijn zich geven aan de medemenschen,
in zijn vrucht zoeken voor Gods Koninkrijk al de
schatten, die God hem geschonken
heeft, tot hun recht laat komen.

In hoeverre nu tusschen de onderscheidene
gaven, die krachten aanleg aanwezig zijn, even-
wicht en harmonie bestaat, is meermalen
bij de openbaring eener persoonlijkheid een open
vraag.

Dit evenwicht en deze harmonie zijn ten deele
vrucht van erfelijke factoren. De afwezigheid daar-
van kan met erfelijke gegevens samenhangen.
De opvoedings- en de milieu-invloeden kunnen
echter veel grooter betekenissen gehad hebben voor
de meesters of mindere evenwichtigheid bij het
beleven der onderscheiden gaven. Nu blijft het de
roeping van den mensch het evenwicht, ook in
zijn optreden, blijvend te zoeken. Daarom is de
vorming onzer persoonlijkheid ook nooit af.

Wanneer iemand goeden aanleg heeft, bijvoor-
beeld, om leeraar te zijn aan een school, en hij
heeft levens goeden aanleg om de muziek te be-
oefenen en leiding te geven aan koren en dat
laatste heeft de volle liefde van zijn hart, maar
door zijn arbeid als leeraar onderhoudt hij zijn
gezin, dan mag zoo iemand niet rusten voor hij
ook in de beleving van zijn liefde en toewijding het
juiste evenwicht gevonden heeft tusschen wat God
hem rechtstreeks als zijn maatschappelijke roe-
ping in zijn leeraarschap gaf, en wat God hem
zijdelings als begaafde musicus aan arbeid op
de handen legde.

Want ook al doet de man in beide functies zijn
plicht, maar hij heeft innerlijk weinig voldoening
over zijn leeraarschap, dan is er van een innerlijk
evenwicht geen sprake. Zal de man waarlijk per-
soonlijkheid zijn, die voor zichzelf ook de eenheid
van zijn leven aanvaardt, dan heeft hij de roeping
biddend bezig te zijn om dat innerlijk evenwicht te
vinden. Eerst dan ook kan hij zichzelf als de
ééne persoonlijkheid beleven, als hij den weg weet
in zijn eigen leven en in zijn eigen levensuitingen.

Door dit voorbeeld wilden wij aangeven, wat
wij bedoelen wanneer wij zeggen, dat het ook
tot den aard der persoonlijkheid behoort inner-
lijk in evenwicht te zijn en de harmonie tusschen
de onderscheiden richtingen van aanleg en be-
gaafdheid te beleven.

Na deze algemeene omschrijving van de be-
grippen „persoonlijkheid" en „persoonlijkheidsvor-
ming" komt nu de vraag aan de orde, wat wij
dan onder „karakter" en „karaktervorming" heb-
ben te verstaan. Wij willen ook hier trachten door
eenige algemeene indicaties de omschrijving van
het begrip voor te bereiden.

Het karakter geeft een bepaalde kwaliteit van
de persoonlijkheid aan.

Door het karakter krijgt de persoonlijkheid een
bepaald aspect.

Maar het karakter is ook wel degelijk zelf mee-
vormende „stof" voor de persoonlijkheid. Het is
dus niet zoo, dat wij het kunnen voorstellen
alsof wij het karakter kunnen wegnemen en dan
toch nog een persoonlijkheid overhouden. Natuur-
lijk evenmin zoo, dat wij de persoonlijkheid kunnen
wegnemen en dan nog een karakter overhouden.
Dat laatste is dwaasheid, want immers door het
karakter worden bepaalde kwaliteiten der persoon-
lijkheid bepaald. Wanneer wij nu de persoonlijkheid

wegnemen vervallen vanzelf de bepalende kwa-
liteiten.

Maar, als gezegd, wij kunnen ook niet het ka-
rakter wegdenken en dan nog dezelfde persoon-
lijkheid overhouden. Wanneer wij toch zekere kwa-
liteiten ontnemen aan een grootheid, is het wel
mogelijk, dat die grootheid naar „substantie" de-
zelfde blijft, maar naar openbaring wordt zij toch
een andere.

Feitelijk zouden wij het zoo kunnen zeggen:
wanneer wij karakter X van persoonlijkheid A weg-
denken, dan kunnen wij ons die persoonlijkheid A
niet meer denken, tenzij dan dat wij haar nu
karakter Y toekennen. Zonder karakter is een
persoonlijkheid voor ons onbestaanbaar.

Trouwens, verschillende begaafdheden oefenen
invloed op de structuur van het karakter, terwijl
anderzijds bepaalde karaktereigenschappen en
openbaringen, of onderdeelen van het karakter,
als bijv. aanspreekbaarheid, temperament, uitings-
vermogen, enz., een niet geringen invloed oefenen
op de totaliteit der persoonlijkheid.

Wij zullen op het punt van de verhouding tus-
schen karakter en persoonlijkheid dus nog breder
in dienen te gaan, om te kunnen komen tot een
preciese omschrijving van de feiten en de be-
grippen.

Wat wij dan vanzelf tot de conclusie zullen ko-
men, dat een goede persoonlijkheidsvorming son-
der karaktervorming niet denkbaar is, laat zich
thans reeds begrijpen. Over een en ander een
volgend maal nader.

J. W.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

Sophocles' Antigone.

II.

Van de dagen der Oudheid af tot nu toe heeft
men, naar ik meen met vrij groote eenstemmigheid,
Sophocles' vroomheid hoog geprezen. Bij hem een
open oog voor de werkelijkheden, de hardvocht-
igheden des levens, en toch deemoedige onderwer-
ping aan goddelijken wil.

Niet zelden blijkt eigen levensbeschouwing een
ongewenschte rol te spelen in waardeering en ver-
klaring van den dichter beide. In zooverre staan
wij, Calvinisten, voor dit gevaar minder bloot, als
wij geenerlei reden hebben om Sophocles naar
eigen principie te modelleeren, veeleer door de H.
Schrift geleerd zijn het „Alzoo heeft Hij aan geen
volk gedaan; en Zijne rechten, die kennen zij niet"
onverzwakt te handhaven.

Een jaar of drie geleden is er een boek van H.
Weinstock verschenen met den simpelen titel
„Sophocles", een enthousiast en fraai geschreven
werk, rijk aan gedachten en merkwaardig vrij van
ongenieelbare geleerdheid. De auteur van dit gun-
stig ontvangen geschrift verheelt volstrekt niet
zijn sympathie voor „de filosofie onzer dagen met
haar wending naar het existentieele" en noemt
in dit verband den naam van Martin Heidegger.
Termini als „Existenz", „Entscheidung", „kon-
krete Situation", „radikal", „Sein", „Sosein",
„Dasein" zijn bij hem niet van de lucht en blijken
voor den gang van zijn betoog van constitutieve be-
teekenis. Eenige van zijn meest karakteristieke ge-
dachten geven we zoo beknopt mogelijk weer.

Figuren als Antigone, de echte tragische figuren,
lijden, zoo meent hij, onschuldig om der wille
van het „Dasein", dat nu eenmaal menschelijk
leed verlangt. Maar tevens zijn ze in „metaphy-
sichen zin" (de moraal moet hier verre wor-
den gehouden!) wel schuldig. Ja in een par excel-
lente tragische persoonlijkheid als Oedipus toont
zich „das Dasein als von Grund aus verschuldet,
die menschliche Existenz als in der Wurzel schul-
dig". Zonder subjectief zondebegrip wordt hier de
„Allverschuldung alles Daseins" aan het licht ge-
bracht. De mensch „beruht zu willentlichem
Handeln, verworfen zum ohnmächtigen Leiden"
(229 vlg.).

Het is de angst alleen, de „religiöse Angst des
Daseins", die de menschelijke existentie boven de
diepte zwevend vermag te bewaren (200). En die
„Weltangst" wil de dichter zijn tijdgenooten leeren
(291). Schrikkelijk te zijn in de hand Gods! (235).
Het „Es" speelt met het „Ich" (234). Het „Es";
want de Sophocleische God is volkomen imma-

Onderstaande noten, behoorende bij het eerste artikel,
bleven vorige week abusievelijk uit.

- 1) Inleiding.
- 2) We citeren naar Burgerdijks vertaling, uitgegeven
bij Sijthoffs Uitg.-Mij, Leiden.
- 3) Introductie.
- 4) Dialoogpartij, zoo genoemd naar het „er bij komen"
der spelers. Doordat de dialoogpartijen tusschen de koren
in liggen, en de laatste oorspronkelijk het hoofdbestand-
deel van het drama vormden, kreeg het woord de beteekenis
van „episode".
- 5) Standaard, in onderscheiding van de parodos.
- 6) Pelops had Oedipus' vader Laïus, zoon van Labdaeus,
gevolkt.
- 7) Zoo vertalen we het gunstigst voor Creon. Wellicht is
bedoeld in vs 736: „Moet ik dan voor een ander dan mezelf
dit land regeeren?"

„das Sein" zelf, voor zoover dit van zich-
zelve weet (268). En dit zijn is een zichzelf hand-
havende „Ordnung", zuiver immanent. Daar het
goddelijke al het zijnde omvat, uit het zich ook in
het verkeerde en het booze (269). Ofschoon het
zijn zich niet permitteeren kan barmhartig te zijn
(256), heet het desondanks genadig, wijl recht-
vaardig (269).

En zoo kan Sophocles ons, slachtoffers van sub-
jectivisme en relativisme, laatste nazaten van Euri-
pides, leeren: oriëntatie aan het objectieve en
„Seinsvertrauen" (295).

Het spreekt bijna van zelf dat Weinstock (die
ook gaarne Kierkegaard citeert) hier geen belijnd
filosofisch systeem volgt, maar meer van zekere
levenshouding en eenige fundamentele opvattingen
uit ten opzichte van Sophocles positie kiest.
Er is dus geen sprake van dat we b.v. Heideggers
ingewikkelde gedachtengangen min of meer vol-
ledig hier terug zouden vinden; zelfs niet in nuce,
naar ik meen. Evenmin zijn zeer bijzondere termi-
nologie, al is ook daarvan een en ander overge-
nomen. Trouwens, Heidegger is geen theoloog en
Sophocles' probleemstelling, zoo we daarvan mo-
gen spreken, gaat hem m.i. voor het belangrijkste
gedeelte voorbij. Niettemin, om de begrippen
„Existenz" en „Weltangst" kristalliseert zich een
geheel van gevoelens en gedachten, waarop Hei-
degger onmiskenbaren invloed heeft geoefend.

In hoeverre er verband bestaat tusschen den
phaenomenoloog en „dialectische" theologie mogen
deskundigen uitmaken (zie dr K. Schilder, Zur
Begriffsgeschichte des „Paradoxon" p. 328 vlg.
en elders; dr G. C. Berkouwer in „Beproeft de
Geesten" p. 110). Eigenaardig genoeg is dat zich
bij Weinstocks beschouwingen nauw aansluit
Marcus Iles, die in (ten deele duistere) dialecti-
sche gelijkenissen een interessant werkje over
Griekse Klassieken, o.a. Sophocles, heeft ge-
schreven, dat tot titel draagt „Die Bibel im Gym-
nasium (Kaiser, München, 1932).

Weinstocks beschouwingswijze acht hij voor de
evangelische school van het grootste belang. Ook
bij Iles woekert de paradox allerwegen welig.
Sophocles zou ons doen zien „de onmogelijkheid"
van den mensch, zijn „unaufhebbaren Wider-
spruch". Zin en richting van zijn bestaan zijn on-
zin en richtingloosheid (69).

Ethisch denken bezit de mensch (74), maar het
ethische is menscheijk en de mensch wordt aan
goddelijken maatstaf gemeten. Ondanks zijn goed
handelen is de mensch verloren (70, 74). Terecht,
zoo meent hij, gaat Weinstock uit van het niet-
ethisch oordeel van den Bijbel (88). Hij constateert
grote overeenkomst tusschen de Heilige Schrift
aan de eene zijde en Sophocles (ook Herodotus)
aan de andere zijde inzake de beschouwing van
Gods wezen en van den mensch (64). De existentie
bij Sophocles schijnt hem niet in strijd met het
Bijbelsche zondebegrip, eer hetzelfde (86): „De
mensch aan de uiterste grens van het „Dasein"
vóór het gapende niets of de redding in het „Da-
sein" Gods, dat voor het weten toegesloten is; de
mensch door eigen weten en willen (= zonde vol-
gens den Bijbel) „versetzt in die Schwere"!

We besluiten dezen conspectus van Iles' ideeën
over Sophocles met twee kenschetsende aanha-
lingen. Wanneer de mensch bij Sophocles beproeft
over den dood heen zichzelf zekerheid te ver-
schaffen, b.v. in de gedachte dat zijn naam zal
worden vereerd, merkt Iles op: „Auch Christen,
das wissen wir, sind in steter Gefahr, durch ihren
Glauben noch sich über den Tod hinaus und durch
den Tod Gottes bemächtigen zu wollen. Wollen sie
auch nicht moralische Läuterung, so doch gläu-
bige, Gottes Gnade aber allein hebt nach der Bibel
den Menschen so weit auf, dass er nicht einmal
wil wollen können. Nur Gnade kann er wollen,
d.h. für sie frei und offen sein; das ist dann seine
Freiheit". Hoe staat nu de Christen tegenover
Sophocles, wien „das feste Wort der Bibel als
Antwort" niet ter beschikking stond? Wij naderen
met eerbied. „Wir wissen nicht, wer er vor Gott
war, aber wohl, dass wir Sünder sind wie er,
freilich grössere" (88/9).

Het zal overbodig zijn de Barthiaansche gedach-
ten bij Iles nog eens uitdrukkelijk te signaleren.
Van hem geldt iets soortgelijks als van Wein-
stock: de lens, waardoor hij zijn Sophocles be-
studeert, is gekleurd, i.e. dialectisch. Liefst vindt
hij eigen gedachten en overtuigingen in den tra-
gicus terug. Kritiek van eigen wereldbeschouwing
ult ligt minder in zijn bedoeling.

Waarom we zooveel plaats inruimen voor deze
filologen? Ten deele, wat Weinstock betreft,
om den opgang dien zijn werk heeft gemaakt.
Vooral om te doen zien: hoe moderne (misschien
zich als Christelijk aandienende) levensbeschou-
wingen op de „Antike" reageeren; hoe noodig het
is, met onderkenning van „dialectische" en andere
dwalingen, ons een eigen, Calvinistische beschou-
wingswijze te veroveren inzake de klassieke lite-
ratuur, in dit geval Sophocles. Constateeren we
om te beginnen dat hier bij Sophocles van de
„paradox" schijn noch schaduw aanwezig is. Hij
toont eenvoudig in levende beelden hoe het den
mensch in dit leven vergaat, ook hem die de goden
eere bewijst en zich houdt aan het recht. Dat hij
de raadslachtige wegen der goden niet expresse-
lijk rechtvaardigt, geen theodicee beproeft, wetligt